

Stændersamfundet i Frankrig

Det franske samfund havde fra midten af 1600-tallet været en model for de enevældige monarkier i Europa. Den centrale statsmagt, samlet i kongens person, var blevet stærkt udbygget, og Frankrig var gennem 1700-tallet den stærkeste og på mange måder mest moderne magt på det europæiske fastland. Med sine 27 millioner indbyggere var det også næst efter Rusland det befolkningsmæssigt største europæiske land.

I 1700-tallets slutning viste den enevældige stat imidlertid tydelige svaghedstegn, først og fremmest fordi statsmagten domineredes af en snæver, aristokratisk adelstand. På trods af en vældig økonomisk udvikling var det franske samfunds sociale struktur nemlig ikke blevet moderniseret. Som næsten alle andre europæiske lande var Frankrig stadig et stændersamfund, hvor de enkelte stænder havde forskellige rettigheder og pligter. Det var i bogstavelig forstand et levn fra middelalderen.

Rent juridisk var befolkningen opdelt i tre stænder. Første stand var gejstligheden, som omfattede ca. 120.000 mænd. Kirken var meget rig. Den ejede ca. 10% af Frankrigs landbrugsjord og havde desuden store indkomster form af bl.a. tiende (= *kirkeskatten*). Gejstligheden var fritaget for direkte beskatning, men ydede dog et frivilligt bidrag til statskassen hvert femte år – svarende til 3% af dens indtægter. Der var meget store sociale forskelle inden for gejstligheden. I bunden af hierarkiet lå de fattige landsbypræster, mens de høje kirkelige embeder – biskoper og ærkebiskoper – traditionelt var forbeholdt medlemmer af højadelen.

Også anden stand, de adelige, var fritaget for skat. De udgjorde ca. 350.000 mennesker og ejede ca. 20% af jorden. Adelen havde monopol på embeder ved hoffet, i statsadministrationen og i militæret. Sammen med indtægterne fra deres godser, bl.a. lejeindtægterne fra bønderne, stammede de adeliges indtægter altså fra statskassen. Andre former for økonomisk virksomhed opfattedes uværdige for de adelige. Adelskab var arveligt, men en adelstitel lod sig også købe, så adelen var ikke en fuldkommen lukket kaste.

Hele den øvrige befolkning tilhørte den tredje stand. Det betød, at de var uden adelens og gejstlighedens privilegier. Tredjestand bestod af vidt forskellige grupper. Den mest velstillede del var rige borgere som fabrikanter og købmænd. Mange af dem var også jordejere. Ca. 30% af jorden var ejet af borgerlige godsejere, hvilket var en meget høj andel efter datidens forhold i Europa. Byernes store lag af håndværksmestre og købmænd var en slags middelstand. Under dem befandt sig en underklasse af arbejdere, håndværkere, butikssvende osv.

DET FRANSKE FOLK UNDER DET ABSOLUTE KONGEDOMME.

lærende Lensadelen, Gejstligheden og Embedsstanden paa sin Byg

Fransk Karikatur fra Aaret 1789 for Revolutionens Udbrud

Det franske stændersamfund. Karikatur fra 1789. Tredjestanden, (borgere og bønder) bærer førstestanden (de gejstlige) og andenstanden, der er personificeret dels som embedsadel, dels som adelige godsejere. Kilde: "Verdenskarrikaturen". Skandinavisk Bogforlag 1946.

Emne: Den Franske Revolution, Historie /EB

Fra: <http://ibog.verdenfoer1914.systime.dk> – Den Franske Revolution

Langt størstedelen af befolkningen – op mod 80% – levede på landet. De var bønder og landarbejdere. En del af bønderne var selvejere. De besad 40% af jorden. De fleste var dog fæstebønder under de adelige eller borgerlige godsejere. Bønderne bar også langt hovedparten af skattebyrden til staten.

De franske bønder var i almindelighed bedre stillet end bønderne i mange andre europæiske lande. De var personligt frie. Kun enkelte steder fandt man et livegenskab som i Østeuropa, hvor bønderne bogstaveligt talt var herremændenes ejendom. Men bønderne var hårdt belastet af de mange ydelser, der hvilede på dem: tiende til kirken, skat til kronen, afgifter til godsejeren. Også selvejerbønder var undergivet herremandsrettighederne, der betød, at de f.eks. var tvunget til at betale for brug af herremandens mølle eller vinpresse. Det er usikkert, hvor hårdt bønderne var presset, og forholdene varierede fra egn til egn, men mange bønder har måttet aflevere over halvdelen af deres indkomst til herremand, kirke og konge.

Både på landet og i byerne var der et stort og voksende proletariat – fattige, der levede på eksistensminimum som daglejere med perioder med arbejdsløshed. (*Proletariat må ikke forveksles med industrialiseringens arbejderklasse fra 1800-tallet!*) De led regulær nød, når brøddpriserne steg, og de stod uden arbejde.

Der var således stærke spændinger i det franske stændersamfund. Bønderne var forbitrede på herremændene. Borgerskabet stod i et modsætningsforhold til den adel, der både var skattefri og havde monopol på embeder og politisk indflydelse, og den jævne befolkning var generelt forbitrede på kronen og kirken over beskatningen og deres usle levevilkår.

I slutningen af 1780'erne skærpedes de sociale spændinger af flere år med fejlslagen høst og høje priser på fødevarer. Der var jævnligt voldsomme uroligheder blandt det desperate proletariat. Hertil kom en statsadministration, der mere eller mindre var gået i forfald, fordi den var underlagt adelens snævre standsinteresser.

Den revolution, der væltede den franske enevælde, blev iværksat af det velstillede borgerskab, den revolutionære elite. Det var en revolution, der byggede på oplysningstidens tanker, såvel politisk som økonomisk. Den politiske liberalisme byggede på oplysningstidens idéer om individernes frihed og retslige ligestilling. Den hylder ytringsfriheden og forsamlingsfriheden og hævder, at den politiske magt skal ligge hos folket. Den økonomiske liberalisme vendte sig mod det feudale samfunds regulering af økonomien, mod privilegier og lavstvang (*lav = laug*), og den hævdede, at frihed for den økonomiske aktivitet, herunder også fri prisdannelse, ville skabe den største velstand i samfundet.

Underklassen i by og på land, som støttede opgøret mod enevælden, ønskede ikke kun politiske rettigheder, men også en forbedring af deres sociale vilkår og en anden fordeling af goderne i samfundet.

Fokuspunkter i afsnittet ”Stændersamfundet i Frankrig”

Revolutionens moderate fase (1789-1792)

Stænderforsamlingen bliver til nationalforsamling

Krigene med England (1754–1763 og 1778–1783) sat den franske konge, Ludvig d. 16. (1774–1792) i dyb gæld. I 1788 skyldte staten sine kreditorer 4 milliarder livres. Selv om det er helt normalt, at stater må låne penge for at føre krig, var gælden betænkeligt stor. Og når en stat ikke kan afdrage sin gæld, når der er sluttet fred, bliver det kritisk. I 1788 var Frankrigs årlige indtægter på 503 millioner, udgifterne på 629 millioner. Der var altså ingen udsigt til at få gælden nedbragt, og i en sådan situation er det meget svært at få underskuddet dækket ved hjælp af lån. Hvem vil frivilligt låne penge ud til en stat, der er i fare for at gå fallit?

Den franske regering turde ikke pålægge bønderne yderligere skatter, og adelen og de gejstlige holdt fast i deres skatteprivilegier, som kongen ikke turde tilsidesætte. Da der ikke længere var penge i statskassen til at dække de løbende udgifter, måtte kongen gribe til det middel at indkalde en stænderforsamling, der skulle bevilge nye skatter. En sådan stænderforsamling havde man sidst set i 1614, og indkaldelsen af den betød reelt, at den kongelige enevælde var brudt. Dermed åbnede der sig nemlig mulighed for tredjestand til at lægge pres på kongen for at få gennemført vidtgående reformkrav. Op til valgene til stænderforsamlingen udfoldedes der en voldsom propaganda mod standsprivilegierne og mod det kongelige despoti. Tredjestanden satsede nu simpelthen på at få afskaffet adelens og gejstlighedens privilegier og at få indført en forfatning, der gav befolkningen del i den politiske magt.

De tre stænder udpegede deres repræsentanter hver for sig. Tredjestanden repræsenteredes af 568 delegerede, mens adelen og gejstligheden havde hver 300. Tredjestandens repræsentanter var alle fra byernes borgerskab, og hovedparten af dem var jurister. Selv om bønderne havde stemmeret, blev der altså ikke valgt en eneste bonde.

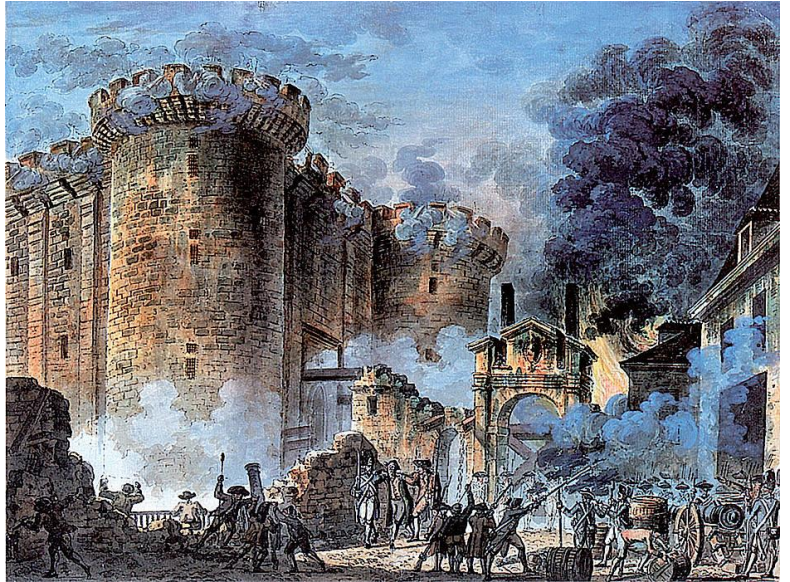
Da forsamlingen trådte sammen i Versailles, forlangte tredjestanden, at de tre stænder skulle stemme samlet. Det ville give tredjestand flertal. Adel og gejstlighed ønskede selvfølgelig, at hver stand skulle stemme for sig. Det ville give de privilegerede stænder et to mod en-flertal. Ludvig d. 16. støttede de privilegerede stænders synspunkt, men tredjestand nægtede at bøje sig for kongens ordre og traf d. 17. juni 1789 en skelsættende og revolutionær beslutning. Den vedtog helt enkelt, at den repræsenterede hele det franske folk – den franske nation – og erklærede sig for nationalforsamling. Det var et brud med både enevælden og stændersamfundet. Nationalforsamlingen erklærede sig kaldet til at udarbejde en forfatning for Frankrig.

Kongen bøjede sig tilsyneladende for tredjestand og beordrede de to andre stænder til at slutte sig til nationalforsamlingen, men samtidig begyndte han at samle tropper omkring Paris for at bruge magt mod den oprørske forsamling. Men nu bredte urolighederne sig i Paris og hele det øvrige land.

I de foregående år havde der flere gange været voldelige optøjer i bl.a. Paris, iværksat af desperate og sultende proletarer. I 1789 var situationen imidlertid en anden. Valget til stænderforsamlingen havde givet de oprørske fattige i by og på land et politisk perspektiv. I Paris blev der dannet politiske klubber af yderligtgående revolutionære intellektuelle, og disse klubber talte småborgerskabets og underklassens sag og lagde pres på den borgerlige nationalforsamling for at få den til at føre en mere kompromisløs politik. Nationalforsamlingen var således på den ene side truet af kongelig magtanvendelse og på den anden side af et folkeligt oprør. Men hvis den folkelige uro kunne kontrolleres, kunne den også bruges til at lægge pres på kongen.

Paris' bedre borgerskab satte kongens bystyre fra bestillingen, tog selv kontrol med byen og oprettede en borgermilits, der ikke var underlagt kongens myndighed. Den skulle også bruges til at opretholde ro og orden i hovedstaden og holde underklassen på plads. På samme måde mistede kongens regering kontrollen med en række andre franske byer.

Urolighederne i Paris nåede et højdepunkt, da folkemasserne i Paris d. 14. juli trængte ind i et militært arsenal, forsynede sig med våben, og stormede Bastillen, der opfattedes som symbol på kongens undertrykkelse af folket. En gruppe af småborgere, der var rasende over de stejl stigende priser på brød og kongens ligegyldighed over for situationen, angreb den gamle middelalderborg for at skaffe sig våben. Bastillen fungerede i 1789 som fængsel og som depot for blandt andet krudt og våben. Menneskemasserne formåede først at indtage borgen, da deserterende afdelinger af den franske garde satte ind med kanoner. Borgens kommandant blev kort efter henrettet af folkemængden. Der var kun syv fanger i Bastillen på det tidspunkt, fire af dem var dømt forfalsker. Alle syv blev befriet efter angrebet. Den militære værdi af operationen var lille, for oprørerne fandt ingen våben. Alligevel fik de revolutionære demonstreret vilje og handlekraft, og den 14. juli er siden blevet til Frankrigs nationaldag.

Urolighederne i Paris nåede et højdepunkt, da folkemasserne stormede Bastille-fortet den 14. juli 1789. Samtidigt maleri. Kilde: **Jean-Pierre Houel: "La prise de la Bastille"**, Musée de la Ville de Paris, Musée Carnavalet, Paris. Her efter Noël Laveau: "Paris Révolution", Editions Loysel u.å. Foto: Giraudon

Ludvig d. 16. stod nu over for valget mellem at sætte tropper ind mod hovedstadens befolkning eller at anerkende nationalforsamlingen. Valgte han det første alternativ, kunne man forudse en kaotisk borgerkrig, hvis udfald var uvist. Det andet alternativ var et midlertidigt, taktisk tilbagetog. Han valgte at anerkende nationalforsamlingen og sendte tropperne væk fra Paris. Dermed havde revolutionen sejret. Den 14. juli fejres i Frankrig som selve revolutionsdagen, selv om stormen på Bastillen havde mere symbolsk end reel betydning.

Fokuspunkter i afsnittet ” Stænderforsamlingen bliver til nationalforsamling”

Kilde 1: Tredjestand udråber sig til nationalforsamling 17. juni 1789

Kildeintro:

Da stænderforsamlingen var trådt sammen, opstod der konflikt om afstemningsformen. Tredjestand krævede, at de tre stænder – gejstlighed, adel og tredjestand – skulle stemme samlet- ”efter hoveder”. Det ville give tredjestand flertallet. De to andre stænder og kongen ville derimod have, at hver stand skulle stemme for sig, og at hver stands stemme skulle tælle ligeligt. Dermed ville de to privilegerede stænder have et to-mod-en flertal over for tredjestand.

Tredjestand tog da det skridt at erklære sig for ”nationalforsamling”. Det vil sige, at de hævdede at repræsentere hele det franske folk – nationen – og ikke kun en stand. Det var en revolutionær handling. Få dage efter måtte kongen bøje sig og beordrede de gejstlige og adelen til at slutte sig til tredjestand, til nationalforsamlingen.

Kildetekst:

(...) Forsamlingen fastslår, efter at have verificeret fuldmagterne, at denne forsamling allerede er sammensat af repræsentanter, sendt direkte af nationens flertal (...)

(...) Forsamlingen erklærer, at det fælles arbejde med den nationale genopbygning uden tøven kan begyndes af de tilstedeværende deputerede, og at de bør følge det uden afbrydelse og uden hindring. (...)

Benævnelsen nationalforsamling er den eneste, der passer på forsamlingen på nuværende tidspunkt, fordi medlemmerne, der udgør den, er de eneste repræsentanter, der lovligt og offentligt er kendt og bekræftet, både fordi de er sendt direkte af næsten hele nationen, og fordi repræsentationen er én og udelelig. Derfor kan ingen deputeret, hvilken stand der så end har valgt ham, udøve sin virksomhed uden for denne forsamling.

Forsamlingen vil aldrig opgive håbet om i sin midte at se de deputerede, der mangler i dag; den vedbliver at bede dem om at opfylde de forpligtelser, som er pålagt dem, nemlig at virke til stændernes afholdelse (...).

Kilde: Torben Juncker, Den store revolution dag for dag, 1975, s. 60

Kildekritiske analyse-overvejelser af ”Tredjestand udråber sig til nationalforsamling”

Nationalforsamlingen revolutionerer samfundet

I løbet af sommeren og efteråret 1789 vedtog nationalforsamlingen en række love, der fuldstændigt revolutionerede det franske samfund. Denne lovgivning gik langt videre, end de fleste havde forstillet sig, da stænderforsamlingen trådte sammen, og det skyldtes først og fremmest presset fra samfundets laveste grupper. Det var ikke alene byproletariatet, der rejste sig i oprør. Også på landet samlede bønderne, plyndrede herregårde og brændte de dokumenter, der indeholdt bestemmelserne om deres forpligtelser over for herremændene. Kaos truede, hvis ikke de brede masser blev imødekommet.

Nationalforsamlingen vedtog at ophæve herremændenes og kirkens feudale rettigheder. Det betød, at herremændene gav afkald på deres særlige domstole og på alle bondens personlige forpligtelser over for herremanden, heriblandt hoveriet. Fæsteafgifter skulle desuden i fremtiden betales i penge og ikke i naturalier. Gejstligheden gav afkald på tiende. Senere gik forsamlingen endnu videre og konfiskerede al kirkens jord til fordel for statskassen. En større omfordeling af den franske jord var i gang, og det var de købedygtige borgere, der drog fordel heraf.

Nationalforsamlingen var ikke blot liberalt indstillet på det politiske område, men også på det økonomiske. Det betød, at man ønskede fri økonomisk aktivitet, ubundet af de reguleringer, der havde været gældende under enevælden. Til disse reguleringer hørte også lavsvænet, der gav medlemmerne af et lav eneret på at udøve deres håndværk i et bestemt område. Det blev også forbudt arbejderne at organisere sig i fagforeninger. På væsentlige områder afspejlede forsamlingens lovgivning således storborgerskabets interesser og synspunkter.

Nationalforsamlingen tog skridt til opbygning af et nyt, mere demokratisk politisk system, da den i d. 27. august vedtog en menneskerettighedserklæring, der på flere områder var inspireret af den amerikanske uafhængighedserklæring. Erklæringen fastslog, at alle mennesker fra fødslen har samme rettigheder, og at der til disse rettigheder hørte tale- og trykkefrihed, religionsfrihed og almindelig retssikkerhed. Den politiske magt lå ifølge erklæringen hos folket.

Med disse vedtagelser havde nationalforsamlingen fuldkommen forkastet det gamle feudale stændersamfund. Der skulle ikke længere være politisk eller retlig forskel på adel, borger og bonde. For fremtiden skulle de alle være ligestillede borgere i staten. Men nationalforsamlingens overvældende flertal mente ikke dermed, at de fattige skulle have samme politiske indflydelse som de rige og dannede. "Folket" skulle repræsenteres af det solide borgerskab.

Lighed. Radering efter et værk fra 1793 af Jean-François Janinet: "Egalité". Originalværk med samme titel af Jean Guillaume Moitte fra 1793. Die Sammlungen des Deutschen Historischen Museums. Her efter "Bilder und Zeugnisse der deutschen Geschichte 1"

Emne: Den Franske Revolution, Historie /EB

Fra: <http://ibog.verdenfoer1914.systime.dk> – Den Franske Revolution

Den nye politiske orden blev fastlagt i forfatningen af 1791, der gjorde Frankrig til et konstitutionelt monarki – altså et indskrænket kongedømme med en grundlov. Den placerede den lovgivende magt hos en valgt nationalforsamling. Valgret til denne nationalforsamling fik ”aktive borgere”, dvs. borgere, der var fyldt 25 år og som betalte et vist minimumsbeløb i skat. Kun meget store skatteydere kunne vælges. Den udøvende magt placeredes hos kongen i forbindelse med hans ministre.

Underklassen – bønder, småborgerskab, arbejdere – var slet ikke tilfreds med den meget indskrænkede stemmeret, og deres talsmænd rejste en voldsom kritik mod den.

Hele denne udvikling mødte selvfølgelig indædt modstand fra adelen og den højere gejstlighed. Mange adelige rejste til udlandet, hvorfra de forsøgte at modarbejde revolutionen og tilskyndede andre europæiske fyrster til at gribe ind. De satte ikke mindst deres lid til den østrigske kejser, for den franske dronning, Marie Antoinette, var af fødsel østrigsk prinsesse og søster til kejseren.

Også Ludvig modarbejdede efter bedste evne den demokratiske udvikling. Han sad på sit slot i Versailles, på afstand af det rebelske Paris, og nægtede gennem hele sommeren at underskrive menneskerettighedserklæringen og erklæringen om privilegiernes bortfald. I september begyndte han for anden gang at samle tropper ved Versailles.

Den 5. oktober vandrede imidlertid flere tusinde fattige og sultende parisiske kvinder de 30 km. fra Paris til Versailles og krævede ”brød til Paris”. De fulgtes af den parisiske borgervæbning. I Versailles forlangte mængden, at Ludvig d. 16. skulle følge med tilbage til Paris. Han måtte bøje sig og udleverede samtidig store forsyninger af mel fra slottets forrådskamre. ”Vi bringer bageren, bagerkonen og bagersønnen,” sang kvinderne, og refererede dermed til kongen, dronningen og kronprinsen. Nogle af dem bar på stager afhuggede hoveder, tilhørende kongens livvagter. Både kongen og nationalforsamlingen flyttede nu til hovedstaden. Her var Ludvig reelt revolutionens og den parisiske befolknings gidsel.

Ludvig måtte nu underskrive dekretterne, men samtidig planlagde han flugt. Den blev sat i værk i juni 1791, men han og hans familie blev standset og arresteret. Han blev ført tilbage til Paris, hvor han i september 1791 nødtvunget måtte underskrive den nye forfatning. Med den nye forfatning mente nationalforsamlingen her i september 1791, at den havde fuldført sit arbejde og opløste sig selv. Derefter overgik landets ledelse til et andet styreorgan: den lovgivende forsamling. Ingen fra nationalforsamlingen kunne genvælges til den nye forsamling.

Den lovgivende forsamling, der blev valgt i overensstemmelse med forfatningen, spændte politisk set fra konservative, der ville beholde så meget som muligt af den gamle samfundsorden, til yderligtgående revolutionære, der helst ville af med kongedømmet, indføre republik og skabe større social lighed. De konservative sad til højre i salen, de yderligtgående revolutionære til venstre. Deraf opstod begreberne ”højreorienteret” og ”venstreorienteret”, der lige siden er blevet brugt som betegnelser for polerne i det politiske spektrum.

Fokuspunkter i afsnittet ”Nationalforsamlingen revolutionerer samfundet”

Revolutionens radikale fase (1792-1799)

Start på radikaliseringsen: Republikken indføres

De enevældige monarker i Europa så med stor uro på revolutionen i Frankrig. Det franske eksempel kunne jo smitte. Der var også stærke kræfter blandt de franske revolutionstilhængere, der drømte om at få revolutionen til at brede sig ud over Europa. Da den østrigske kejser og den preussiske konge i en fælles erklæring proklamerede, at de ville gribe ind med militærmagt for at genoprette monarkiet i Frankrig, skærpedes spændingen. Resultatet blev, at flertallet i den lovgivende forsamling i april 1792 besluttede at erklære Østrig krig. Preussen trådte ind i krigen på Østrigs side.

Krigen gik i begyndelsen meget dårligt for franskmændene. Det meste af det gamle officerskorps – som udelukkende bestod af adelige – var væk. Samtidig førte krigen til prisstigninger og kornmangel. Panikken bredte sig i Paris, og den folkelige vrede rettede sig mod kongen, som med god grund blev mistænkt for at stå i ledtog med fjenden. Et fransk nederlag ville jo føre til genindførelse af enevælden.

I august 1792 tog revolutionen en ny, voldsom drejning. I centrum for revolutionens radikale fase i de følgende to år stod dårligt stillede småborgere fra byerne, *sans-culotterne*. Navnet betyder 'uden knæbukser' – deres lange bukser adskilte dem fra bourgeoisiets (*borgerskabets*) og adelens knæbukser af silke.

Frankrigs krig mod en række europæiske lande, herunder stormagterne Østrig, Preussen og Storbritannien forårsagede store vanskeligheder for landets fattigste borgere: Fødevarerforsyningen var under stort pres, og stemningen i Paris var oppisket. Da det på samme tid begyndte at svirre med rygter om, at kongen var en forræder, der stod i ledtog med fjenden, nærmede man sig kogepunktet. Sans-culotterne frygtede, at kongen havde indgået aftaler, der sigtede mod at bringe det gamle styre tilbage.

Paris' arbejdere og småborgere stormede derfor kongeslottet d. 10. juli 1792 og tog kongen til fange. Dermed var kongedømmet reelt afskaffet, selv om den lovgivende forsamling først en måned senere vedtog at afsætte kongen. Den vedtog også at opløse sig selv til fordel for et nationalkonvent, der skulle vælges med almindelig stemmeret af alle borgere over 20 år. Dermed fik den oprørske underklasse politiske rettigheder på linje med de mere velstillede borgere. Det var kun et fåtal, der benyttede den, så det var stadig borgerskabet, der dominerede i forsamlingen, men der var alligevel sket et skred mod venstre.

Det nyvalgte konvent besluttede i september 1792 at indføre republikken, og som markering af den politiske lighed indførtes titlerne "borger" og "borgerinde", som for fremtiden skulle bruges om alle franske borgere. I januar 1793 dømte konventet Ludvig den 16. til døden for landsforræderi. I dommen kaldtes han "borger Capet". Han blev henrettet den 21. januar 1793, og dronning Marie Antoinette henrettedes i oktober 1793.

Fokuspunkter i afsnittet "Republikken indføres"

Kilde 2: Stormen på kongeslottet d. 10. august 1792

Kildeintro:

Ludvig d. 16. måtte nødtvungent acceptere den forfatning, som nationalforsamlingen vedtog i september 1791. Den begrænsede kongens magt meget stærkt. I det skjulte modarbejdede kongen forfatningen og revolutionen, og han forsøgte to gange forgæves at komme ud af Frankrig for at tilslutte sig de emigranter, der med støtte fra bl. a. den østrigske kejser ville genindføre enevælden.

Samtidig blev underklassen – især den parisiske - stadig mere aggressiv over for kongen, hoffet og aristokratiet, og d. 10. august 1792 stormede arbejdere og småborgere i Paris kongeslottet Tuilerierne og tog kongeparret til fange. Dermed var vejen banet for kongedømmets afskaffelse og indførelse af republikken. Den indførtes formelt september 1792.

Denne beretning er skrevet af en adelig, Francois de la Rochefoucauld (1765-1848), der ikke lægger skjul på sine holdninger til revolutionen og kongefamilien.

Kildetekst:

Lidt over ti hørte vi geværskud fra Tuilerierne og Haven og straks efter kanonskud. Vi fik at vide, at folkemængden var trængt ind i slottet og hærgede det. Da jeg vilde vide, hvor kongen var, stak jeg hovedet ind i forsamlingssalen og så ham bag præsidenten i logografens loge; dronningen sad ved siden af ham. Jeg prøvede at nå derhen, men logen var på alle sider omgivet af spymænd, der ikke tillod nogen at komme derind. Jeg gik igen ud i passagen omkring tribunerne. (...)

I det samme kom en stor skare svedige og blodbestænkte banditter i skjorteærmer ilende for at overbringe forsamlingen trofæerne fra plyndringen af slottet. I deres morderhænder svang de schweizernes blodvædede uniformer, og de talte kun om deres forbrydelser. Et par af dem, der tog mig for en god patriot, fortalte mig om deres bedrifter; de sagde, at alle, der stod kongen nær, var blevet myrdet, dvs. alle aristokrater, der befandt sig på slottet. Det er mig ikke muligt at beskrive min afsky, harme og hævnthirst, som jeg dog af hensyn til min sikkerhed måtte skjule. (...)

Jeg hørte ligeledes forsamlingen vedtage republikkens oprettelse og hvert medlem aflægge eden på at ville sikre friheden og ligheden efter evne eller dø på sin post. Denne ed blev foreskrevet alle embedsmænd, og den forfatningsmæssige ed til nationen, loven og kongen blev afskaffet.

Ved syvtiden om aftenen nærmede jeg mig kongens loge. Den blev nu kun bevogtet af nogle subjekter, der var fulde og ikke tog notits af mig, da jeg åbnede døren.

Det var et trist syn at se kongens nedslåede og trætte ansigt. Han sad på forreste række i logen og iagttog koldt gennem sine briller alle forbryderne, der snart talte efter hinanden, snart i munden på hinanden. Ved siden af ham sad dronningen, hvis tårer og sved havde gennemblødt både hendes kniplingsfischu og hendes lommelørklæde. Hun sad med kronprinsen på skødet; drengen sov med hovedet i madame de Tourzels skød. Madame Elizabeth, fyrstinden af Lamballe og den lille madame sad længst tilbage i logen.

Jeg tilbød kongen mine tjenester for at mildne hans ulykke. Kongen sagde til mig, at det var alt for farligt at gå tilbage til slottet, og at han skulde overnatte i Luxembourgslottet. Dronningen bad mig om et lommelørklæde. (...)

Gaderne frembød et frygteligt skue om aftenen efter denne afskyelige dag. De var alle oplyste, rimeligvis for at barbarerne, der myldrede i dem, kunde fryde sig over, at deres forehavende var blevet så heldigt gennemført.

Alle gaderne om Karussellpladsen var fulde af døde og døende og fulde folk, der lå og sov ved siden af dem. Barakkerne ved Tuilerierne stod i flammer. I slotsgården brændte et mægtigt bål, hvis luer på en gang fortærede slottets møbler og ligene af de frivillige fra Marseilles, der var faldet for schweizernes første salve. Folk på gaderne så vilde og forstyrrede ud. Jeg kan aldrig glemme, hvorledes Paris så ud den aften. (...)

Jeg nærmede mig Vendomepladsen. Et skrækkeligt syn mødte mig! Pladsen var næsten fyldt af kolonner af væbnede banditter, der næsten alle på spidsen af deres spyd bar stykker af de myrdede schweizeres legemer eller uniformer. De skreg og råbte og krævede kongens hoved og dronningens indvolde. De udslyngede de vildeste forbandelser og spærrede helt indgangen til Ridehuset. Jeg anså det ikke for tilrådeligt at søge at trænge derind, da jeg alligevel ikke kunde gøre noget for kongen. Jeg gik ned ad Rue Saint-Honore og fortsatte ad Rue Royale for at komme til mit hjem.

Ludvig XV's Plads frembød et mærkeligt og hæsligt skue, som jeg sent vil glemme. Statuen var omringet af en folkemængde, og nogle af banditterne syntes at have overtaget kommandoen. De standsede alle vogne og bemægtigede sig hestene for at fastgøre deres seletøj i enderne af fem-seks lange reb, der var bundet om statuens hals og ben. Nogle personer fjernede kramperne, der var anbragt i marmoret, for lettere at kunne vælte monumentet.

Folk, bevæbnede med stokke, havde fordelt sig over hele pladsen og forfulgte de forbipasserende, navnlig alle der var nogenlunde velklædte, under påskud af, at de var aristokrater eller tyve, som ifølge et dekret, som kommunen havde udstedt den foregående dag, blev straffet med døden. Kort sagt, hele pladsen var oversvømmet af mordere, og jeg så halvtreds eller hundrede af banditterne kaste sig over en ulykkelig mand og prygle ham ihjel uden at bebrejde ham noget, uden at sige et ord til ham og uden at forbarme sig over hans skrig. Jeg kom så tæt forbi myrderierne, at mine strømper blev oversprøjtet med blod og hjernemasse.

Det var mig en ringe trøst, at statuen, da den faldt, knuste henved hundrede af disse republikanere, der af lutter iver havde vovet sig for langt frem.

Kilde: I. Windfeld-Hansen, Den franske revolution bd.1, 1946, s. 284-290

Kildekritiske analyse-overvejelser

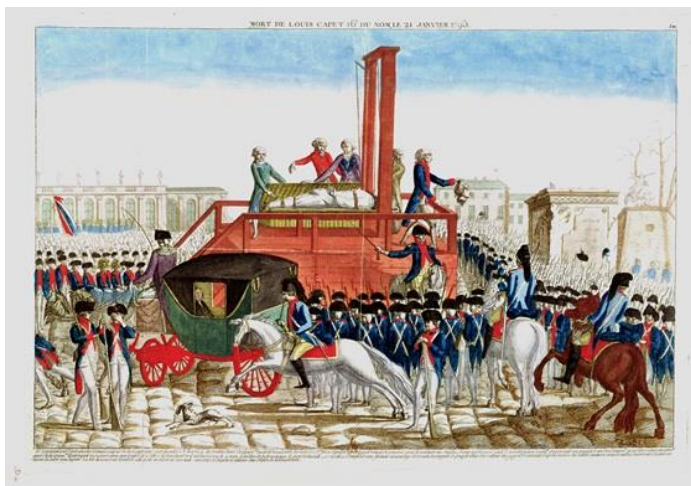
Rædselsherredømmet og revolutionens afslutning

Men kongens afsættelse indledtes revolutionens mest radikale og blodige periode,

Rædselsherredømmet. Valget til det nyoprettede **Nationalkonvent** blev domineret af forskellige grupper fra borgerskabet, som dog stadig var internt uenige.

En ting kunne konventet dog blive enig om. Enstemmigt blev kongemagten afskaffet, da konventet trådte sammen i september. Frankrig skulle fremover være en **republik**. Men her ophørte enigheden. Alliancen af jakobinere¹ og sansculotter² ønskede sociale reformer, statsregulering af økonomien og at få kongen dømt for forræderi mod revolutionen.

På den anden side stod girondinerne³, som var domineret af liberalistisk orienterede købmænd fra provinserne, og de foretrak en mild behandling af kongen. Tiden var dog ikke til mildhed, og i januar 1793 fik Louis d. 16. hugget sit hoved af i guillotine på Concorde-pladsen midt i Paris.

Louis d. 16. henrettelse i Paris: I januar 1793 blev Louis d. 16. henrettet i Paris. Her illustreret på et samtidigt litografi. © Bridgeman

I det hele taget stod jakobinerne i løbet af vinteren 1792-93 mere og mere som vinderen af magtkampene i Nationalkonventet. Frankrig var presset på krigsfronten, og de radikale sansculotter pressede i stigende grad på for at få girondinerne væk fra magten.

Deres pres kulminerede i maj 1793, hvor en hær af sansculotter omringede konventet og arresterede og guillotinerede⁴ de girondinske medlemmer. Nu stod jakobinerne tilbage som eneste betydningsfulde gruppe.

Perioden fra september 1793 til juli 1794 er senere blevet kendt som »Rædselsherredømmet«. 20-50.000 mennesker blev dræbt under de foranstaltninger, som jakobinerne med Robespierre i spidsen gennemførte i denne periode.

¹ **Jakobiner:** medlem af Jakobinerklubben, den vigtigste politiske klub under Den Franske Revolution. Jakobinerklubben blev oprindeligt dannet af deputerede fra Bretagne i 1789 med sæde først i Versailles, siden i et jakobinerkloster i Paris. Her diskuteredes forslag, som blev forelagt Nationalforsamlingen. Efter kongens flugt i juni 1791 splittedes Jakobinerklubben i to: de moderate (girondinerne) og de radikale (leder: Maximilien de Robespierre). De radikale gik ind for kongens dødsdom, samt styrede Rædselsherredømmet til Robespierres fald i 1794.

² **Sansculotter:** gruppe under Den Franske Revolution, der bestod af politisk aktive blandt håndværkere, småhandlende og lønarbejdere. Manglen på brød og andre levnedsmidler motiverede sansculotterne til at handle; de var dårligt organiseret, og deres politiske rolle blev ubetydelig efter 1795.

³ **Girondinerne:** politisk gruppering, der trådte ud af Jakobinerklubben. Oprindeligt var de placeret til venstre i Den Lovgivende Forsamling i 1791-92, men rykkede mere og mere til højre. Flertallet var advokater og journalister, samt købmænd, og de gik ind for en krigspolitik, men ikke for kongens henrettelse.

⁴ **Guillotine:** fransk henrettelsesmaskine, sker ved halshugning.

I starten gik det især ud over politiske modstandere og »kontrarevolutionære«, men efterhånden bredte magtkampene sig også internt hos jakobinerne, og mange af de ledende medlemmer faldt i unåde. Langt de fleste ofre for rædselsregimet var dog almindelige mennesker, som havde forbrudt sig mod de »revolutionære idealer«, som radikale jakobinere forlangte. Et jakobinsk diktatur med Robespierre i spidsen var en kendsgerning.

Selv om krigslykken vendte i sommeren 1794, fortsatte henrettelserne. Men nu var sympatien for Robespierre og hans diktatoriske linje ved at være opbrugt i befolkningen og i Nationalkonventet. Der lød i stigende grad kritik af Robespierres personlige ambitioner, og i slutningen af juli blev han og hans støtter arresteret ved en dramatisk aktion i konventet af modstandere, der var bange for at blive de næste, der skulle guillotineres. Kort efter endte Robespierre selv i guillotine – i øvrigt uden dele af sin kæbe, som han havde skudt af i et mislykket selvmordsforsøg under sin anholdelse.

Robespierre og hans nærmeste allierede bliver henrettet d. 28. juli 1794. Dermed var revolutionen i praksis slut, selvom efterspillet strakte sig langt ind i 1800-tallet.

Selv om republikken levede videre i 5 år, var den folkelige opbakning og begejstring nu væk. Magten lå i perioden 1794-99 hos et såkaldt **direktoratsstyre**, som via hårdhændet autoritetsudøvelse holdt de sidste revolutionære skvulp nede.

Den franske Revolutions betydning

Nok var revolutionen overstået, men ideerne og idealerne fra revolutionen levede videre. Selv da Napoleon Bonaparte overtog magten efter et kup mod direktoratstyret i 1799, byggede han officielt videre på ideerne om folkets suverænitet, almenviljen, personlig frihed og menneskerettigheder. Dertil kommer, at revolutionen stadig i dag er en afgørende del af fransk og europæisk selvforståelse, og ud af revolutionen fødtes nationalistiske tanker, som også i de følgende årtier slog rod i alle andre europæiske lande.

Endelig udklækkedes via den franske revolution også tanker om de hurtige forandrings modsætning – nemlig konservatismen. Denne kom i årene fremover til at danne udgangspunkt for kontrarevolutionære politikere.

Begivenhederne i Frankrig 1789-94 har alle de træk, som definerer en moderne revolution. Ændringerne, som startede med Louis d. 16.'s indkaldelse af stænderne, var både kendetegnet ved at være hastige og grundlæggende for det franske samfund. Samtidig udsprang ændringerne fra en massebevægelse, som især i starten omfattede store betydningsfulde grupper i befolkningen. Endelig ændrede begivenhederne i Frankrig grundlæggende på de magtstrukturer, som den franske enevælde bestod af.